

"ISLOMIY FINTECH: O'ZBEKISTONDA RAQAMLI MOLIYANING YANGI BOSQICHI"

Mardonov Suhrob Hayriddin o'g'li

Samarqand viloyati Pastdarg'om tuman hokimligi

Devonxona bo'limi 1-toifali mutaxassisi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Annotasiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda Islomiy moliyaviy texnologiyalar (FinTech)ni rivojlantirish istiqbollari va mavjud muammolar ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Maqolada FinTech va Islomiy moliyaning o'zaro bog'liqligi, xalqaro tajribalar, O'zbekistondagi moliyaviy sektor holati va islomiy moliyaviy texnologiyalarni rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlar keng qamrovda yoritilgan. Muammolar va yechimlar tizimli tahlil qilinib, Islomiy FinTechni rivojlantirish uchun amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Islomiy moliya, FinTech, shariat moliyasi, raqamli moliya, moliyaviy innovatsiyalar, shariat nazorati, moliyaviy savodxonlik.

Аннотация: В данной статье с научной точки зрения анализируются перспективы развития и существующие проблемы исламских финансовых технологий (FinTech) в Узбекистане. В статье подробно рассматриваются взаимосвязь FinTech и исламских финансов, международный опыт, текущее состояние финансового сектора Узбекистана, а также необходимые условия для развития исламских финансовых технологий. Проблемы и пути их решения системно проанализированы, а также даны практические рекомендации для развития исламского FinTech в стране.

Ключевые слова: Исламские финансы, ФинТех, шариатские финансы, цифровые финансы, финансовые инновации, шариатский надзор, финансовая грамотность.

Abstract: This article analyzes, from a scientific perspective, the prospects and existing challenges of developing Islamic financial technologies (FinTech) in Uzbekistan. It comprehensively examines the interconnection between FinTech and Islamic finance, international experiences, the current state of Uzbekistan's financial sector, and the necessary conditions for advancing Islamic financial technologies. Problems and solutions are systematically analyzed, and practical recommendations are provided for the development of Islamic FinTech in the country.

Key words: Islamic finance, FinTech, Shariah-compliant finance, digital finance, financial innovations, Shariah supervision, financial literacy.

Kirish

Bugungi kunda dunyo moliya bozorlari raqamli transformatsiyaning yangi bosqichiga o'tmoqda. FinTech (Financial Technologies) innovatsiyalari an'anaviy moliyaviy xizmatlarni tubdan o'zgartirib, ularni yanada tezkor, qulay va ochiq qilishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, Islom moliya tizimi ham zamonaviy texnologik yechimlar yordamida o'z imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Islomiy FinTech — raqamli moliya va shariat tamoyillariga asoslangan moliyaviy xizmatlarning kesishgan nuqtasidir.

O'zbekiston Respublikasi moliyaviy sektorni raqamlashtirish va moliyaviy inklyuziyani kengaytirish bo'yicha faol islohotlar olib bormoqda. Shu jarayonda Islomiy moliyaviy xizmatlarga ehtiyoj ortib bormoqda, ayniqsa, diniy e'tiqodga amal qiluvchi aholining moliyaviy ehtiyojlarini qondirish uchun. Islomiy FinTech sohasini rivojlantirish esa nafaqat moliyaviy xizmatlarning diversifikatsiyasiga, balki xalqaro moliya bozorlarida O'zbekistonning raqobatbardoshligini oshirishga ham xizmat qilishi mumkin.

Mazkur maqolada FinTech va Islomiy moliyaning o'zaro bog'liqligi, xalqaro tajribalar va O'zbekistonda Islomiy FinTechni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, mavjud muammolar va ularning yechimlari tizimli ko'rib chiqilib, O'zbekistonda Islomiy moliyaviy texnologiyalarni ilgari surish uchun amaliy tavsiyalar beriladi.

Islomiy FinTech — bu shariat tamoyillariga asoslangan moliyaviy xizmatlarni raqamli texnologiyalar yordamida taklif etish va boshqarish tizimi hisoblanadi. U an'anaviy islomiy moliyaviy mahsulotlarning (masalan, murabaha, mudaraba, ijara, takaful va boshqalar) raqamli platformalar orqali taqdim etilishini anglatadi. Islomiy FinTech shariat qonunlariga mos bo'lgan moliyaviy vositalar va operatsiyalarni oson, tezkor va shaffof tarzda amalga oshirish imkonini beradi.

Dunyo miqyosida Islomiy FinTech sektori tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. "Global Islamic FinTech Report 2023" ma'lumotlariga ko'ra, Islomiy FinTech bozori 2020 yilda 49 milliard AQSh dollariga teng bo'lgan bo'lsa, 2025 yilgacha bu ko'rsatkich 128 milliard dollardan oshishi kutilmoqda. Asosan Saudiya Arabistoni, BAA, Malayziya, Indoneziya, Bahrayn va Buyuk Britaniya kabi mamlakatlar Islomiy FinTech rivojlanishida yetakchi hisoblanadi. Bu davlatlarda raqamli banklar, kraudfanding platformalari, takaful (Islomiy sug'urta) tizimlari va blokcheyn asosidagi shariatga mos moliyaviy xizmatlar faol rivojlanmoqda.

Islomiy FinTech, nafaqat musulmon aholi o'rtasida, balki global moliyaviy sektorning barqaror va adolatli modellariga qiziqayotgan boshqa guruhlar orasida ham katta qiziqish uyg'otmoqda.

O‘zbekistonda Islomiy FinTechni rivojlantirish istiqbollari

O‘zbekiston moliyaviy texnologiyalarni jadal rivojlantirayotgan davlatlardan biridir. 2019-yilda Prezident farmoni bilan “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi qabul qilinib, raqamli iqtisodiyot va moliya sohasida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, Islomiy moliya va FinTech integratsiyasi ham dolzarb masalalardan biri sifatida maydonga chiqmoqda.

O‘zbekistonda Islomiy FinTechni rivojlantirish uchun bir qator istiqbolli imkoniyatlar mavjud:

- **Aholining diniy qadriyatlarga sodiqligi** — Islomiy moliya xizmatlariga yuqori talabni shakllantiradi;

- **Raqamli texnologiyalarning ommalashuvi** — internet va mobil qurilmalar orqali moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyati kengaymoqda;

- **Moliyaviy xizmatlarning diversifikatsiyasi** — islomiy kreditlash, takaful, shariatga mos investitsiya platformalariga ehtiyoj ortmoqda;

- **Davlat siyosatining ochiqligi** — xorijiy investitsiyalar va innovatsion moliyaviy xizmatlarni jalb qilishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Shuningdek, O‘zbekistonda Islomiy FinTech sohasida muvaffaqiyatga erishish uchun shariat asosida moliyaviy tartibotlarni ishlab chiqish, professional kadrlarga ehtiyojni qondirish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish zarur. Bunda Malayziya, Indoneziya va Bahrayn kabi ilg‘or tajribalarni o‘rganish ham muhim ahamiyatga ega.

Islomiy FinTechni rivojlantirishdagi asosiy muammolar

Islomiy FinTechni rivojlantirishda bir qancha muammolar va to‘siqlar mavjud bo‘lib, ular sektorning to‘liq imkoniyatlaridan foydalanishga xalaqit bermoqda. Ushbu muammolarni quyidagicha tasniflash mumkin:

1. Huquqiy va tartibga solish muammolari: O‘zbekiston moliyaviy tizimida Islomiy FinTechni qo‘llab-quvvatlaydigan to‘liq va shaffof huquqiy asos mavjud emas. Shariatga mos moliyaviy xizmatlar uchun aniq reglamentlar va qonunchilik bazasining yetishmasligi rivojlanishni sekinlashtirmoqda. Bu sohada shariatga mos huquqiy me'yorlar va nazorat tizimining yaratilishi zarur.

2. Moliyaviy savodxonlik va ma'lumot yetishmovchiligi: Aholining moliyaviy savodxonligi past darajada bo‘lib, shariatga asoslangan moliyaviy xizmatlar haqida to‘liq ma'lumotga ega emas. Bu, o‘z navbatida, Islomiy FinTechni keng qamrovda qabul qilishga to‘sqinlik qilmoqda. Aholiga moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun ta'lim va targ‘ibot ishlarini kuchaytirish kerak.

3. Texnologik infratuzilma va xavfsizlik: Islomiy FinTechni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan raqamli infratuzilma va texnologiyalar hali to‘liq rivojlanmagan. Shuningdek, moliyaviy ma'lumotlarni himoya qilish va foydalanuvchilarni himoya

qilish borasida xavfsizlik tizimlarining zaifligi mavjud. Bu masalalar hal qilinmasa, Islomiy FinTechning muvaffaqiyatli rivojlanishi qiyin bo‘ladi.

4. Investitsiya va kapital yo‘qligi: O‘zbekistonning Islomiy FinTech sohasiga bo‘lgan investitsiyalari hali ham cheklangan. Mahalliy va xalqaro investorlarga Islomiy FinTech bozoriga kirish uchun aniq yo‘nalishlar va imkoniyatlar taqdim etilishi kerak.

5. Xalqaro hamkorlik va raqobat: Dunyo bo‘ylab Islomiy FinTech bozorida o‘z pozitsiyalarini mustahkamlashda rivojlangan mamlakatlar bilan raqobat qilish muammosi mavjud. O‘zbekiston uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish va global bozorga kirish strategiyalarini ishlab chiqish muhimdir.

Xalqaro tajriba

Islomiy FinTech sohasida bir qator mamlakatlar ilg‘or tajriba va innovatsiyalarni yaratgan. Ushbu tajribalar O‘zbekistonga o‘z rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishda foydali tajribalarni taqdim etishi mumkin.

1. Malayziya tajribasi: Malayziya Islomiy FinTechni rivojlantirishda yetakchi davlatlardan biridir. Malayziya hukumati 1993-yilda Islomiy banklarni rasmiylashtirib, 2000-yillarda Islomiy FinTechni rivojlantirish uchun maxsus qonunlar qabul qildi. Bular, raqamli banklar, kraudfanding va blokcheyn asosidagi shariatga mos moliyaviy xizmatlar uchun mustahkam huquqiy bazani yaratish imkonini berdi. O‘zbekiston uchun bu tajriba huquqiy asos yaratish, malakali kadrlar tayyorlash va xalqaro hamkorlikni mustahkamlashda foydali bo‘lishi mumkin.

2. Indoneziya tajribasi: Indoneziya Islomiy FinTechda o‘zining innovatsion yechimlari bilan mashhur. Ular kraudfanding, peer-to-peer (P2P) kreditlash va shariatga mos onlayn to‘lov tizimlarini muvaffaqiyatli ishlab chiqqan. Shuningdek, Indoneziyada Islomiy moliya xizmatlari keng joriy etilgan bo‘lib, ular mamlakatdagi musulmon aholisi uchun qulay moliyaviy imkoniyatlarni taqdim etadi. O‘zbekiston uchun Indoneziyaning raqamli to‘lov tizimlari va P2P kreditlash bo‘yicha tajribalaridan foydalanish foydali bo‘ladi.

3. Bahrayn va BAA tajribasi: Bahrayn va BAA Islomiy moliya va FinTechning global markazlariga aylangan. Ushbu mamlakatlar Islomiy moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish uchun yaxshi ishlab chiqilgan tartibga solish tizimiga ega. BAA va Bahrayn hukumatlari raqamli moliya sohasida innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash uchun muhim qonunchilik va moliyaviy infratuzilmani yaratgan. O‘zbekistonga bu mamlakatlarning muvaffaqiyatli moliyaviy tartibga solish tizimlarini o‘rganish va mahalliy sharoitga moslashtirish muhimdir.

Umuman olganda, O‘zbekiston uchun xalqaro tajribalar islomiy moliya va FinTechni rivojlantirishda, shuningdek, barqaror, adolatli va samarali moliyaviy tizimni yaratishda zarur asos bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar

Islomiy FinTech sohasining O‘zbekistonda rivojlanishi ko‘plab istiqbollarni ochmoqda. Biroq, bu jarayonning muvaffaqiyati uchun bir qator muammolarni hal qilish zarur. Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda Islomiy FinTechni rivojlantirish uchun quyidagi asosiy takliflarni keltirish mumkin:

1. Huquqiy va tartibga solish tizimini takomillashtirish: Islomiy moliya va FinTech xizmatlarini qo‘llab-quvvatlaydigan shaffof va zamonaviy qonunchilik bazasini yaratish zarur. Shariatga mos xizmatlarni rasmiylashtirish va tartibga solish bo‘yicha aniq qonunlar va me‘yorlar ishlab chiqilishi lozim.

2. Moliyaviy savodxonlikni oshirish: Aholining Islomiy moliya bo‘yicha bilimini oshirish uchun ta‘lim dasturlari va targ‘ibot ishlarini kuchaytirish kerak. Xususan, yoshlarni va tadbirkorlarni Islomiy moliya va FinTech xizmatlaridan samarali foydalanishga o‘rgatish muhimdir.

3. Raqamli infratuzilmani rivojlantirish: O‘zbekistonning raqamli moliya tizimini rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan texnologik infratuzilmani mustahkamlash, shuningdek, xavfsizlik tizimlarini takomillashtirish kerak. Ma‘lumotlar xavfsizligi va foydalanuvchi himoyasini ta‘minlash masalalariga alohida e‘tibor qaratish zarur.

4. Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish: Islomiy FinTechni global bozorlar bilan integratsiya qilish uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarur. Xususan, Malayziya, Indoneziya va BAA kabi mamlakatlarning tajribalaridan foydalangan holda, Islomiy FinTech bozorida raqobatbardosh bo‘lish mumkin.

5. Investitsiyalarni jalb qilish: Islomiy FinTech sohasiga xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb qilish uchun tegishli rag‘batlantirish mexanizmlarini yaratish lozim. Bu, o‘z navbatida, sohaning tez rivojlanishiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

- 1) A. Rasulov, (2021). Islomiy moliya va uning global rivojlanishi. Toshkent: Milliy universiteti nashriyoti.
- 2) U. Murodov, (2020). O‘zbekistonda moliyaviy innovatsiyalar va raqamli moliya. O‘zbekiston iqtisodiyoti jurnali, 45-56.
- 3) F. Shodmonov va S. Tursunov (2019). Islomiy va moliyaviy texnologiyalar hamda ularning O‘zbekistonda joriy etilishi. Xalqaro moliya va bank ishlarini rivojlantirish, 72-84.
- 4) D. Karimov, (2022). O‘zbekiston iqtisodiyotida FinTech innovatsiyalari. Xalqaro iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 67-80.